

حقوق کار

تحلیل اقتصادی و رویکرد حقوق بشری

مؤلف:

فرشید هکی

کامپانیاس اشد حقوق بشر و

کارشناس ارشد برنده ریس و تحلیل سیستم‌های اقتصادی

موسسه مطالعات و پژوهش‌های حقوقی

تهران - ۱۳۹۵

سرشناسه	: هکی، فرشید، ۱۳۵۳-
عنوان و پدیدآور	: حقوق کار؛ تحلیل اقتصادی و رویکرد حقوق بشری؛ فرشید هکی.
مشخصات نشر	: تهران: مؤسسه مطالعات و پژوهشهای حقوقی شهر دانش، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	: ۲۳۸ ص.
شابک	: ۹۷۸-۹۶۴-۸۲۰۰-۹۷-۳
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیا.
یادداشت	: ص عنوان به انگلیسی: Labor law, economic analysis & human rights approach
یادداشت	: کتابنامه: ص [۲۲۵]-۲۳۳.
یادداشت	: نمایه.
موضوع	: کار - قوانین و مقررات.
موضوع	: کار - قوانین و مقررات - ایران.
رده‌بندی کنگره	: ۱۳۹۲ ص ۷/۱۷۰۵ K
رده‌بندی دی‌سی	: ۳۴۴/۰۱
شماره جانشناس ملی	: ۳۱۰۹۹۸۱

عنوان : حقوق کار؛ تحلیل اقتصادی و رویکرد حقوق بشری

تألیف : فرشید هکی

ناشر : مؤسسه مطالعات و پژوهشهای حقوقی شهر دانش

ناظر چاپ : سعید هاشمیان

نوبت چاپ : اول

تاریخ چاپ : ۱۳۹۵

شمارگان : ۱۰۰۰ نسخه

شابک : ۹۷۸-۹۶۴-۸۲۰۰-۹۷-۳

بها : ۹۵,۰۰۰ ریال

حق هرگونه چاپ و انتشار برای ناشر محفوظ است.

تهران - خیابان کریم‌خان‌زند - خیابان سنایی - خیابان نهم - کوچه گیلان - پلاک ۵ - کدپستی

نمابر: ۸۸۱۱۵۸۰ تلفن: ۸۸۱۱۵۸۱-۴ ۱۵۸۷۵/۴۵۳۹ صندوق پستی: ۱۵۸۵۷۴۳۱۱

Website: www.sdil.ac.ir

Email: publication@sdil.org

سخن ناشر

در هر جامعه، اشتغال و کار نه تنها نقشی بسیار اساسی در رشد شخصیت فردی و اجتماعی اشخاص ایفا می‌نماید، بلکه حیات اقتصادی فرد و خانواده وی نیز به آن وابسته است. بیکاری به ویژه در بلندمدت آثار جبران‌ناپذیری بر امنیت فردی و اجتماعی اشخاص به جای می‌گذارد و در افزایش آمار خودکشی و وقوع جرایم بسیار مؤثر است. کارکرد اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کار و اشتغال باعث شده است که در نظامهای ملی و بین‌المللی (منطقه‌ای و جهانی) نوع ویژه‌ای به حقوق کار صورت پذیرد و حتی یکی از قدیمی‌ترین سازمانهای بین‌المللی جهت ارتقاء و بهبود شرایط کار و زمینه‌سازی جهت عدالت در برخورداری از مزد مساوی در قبل کار مساوی اندک زمانی پس از پایان جنگ جهانی اول پای به عرصه وجود بنهد، سازمانی که در ادامه بدیع، برای نمایندگان کارگران و کارفرمایان در کنار دولتها، موقعیتی ویژه در ترکیب میان‌ای نمایندگی قائل شد و چنین ترکیبهای بسیط و یکجانبه‌ای را به سوی چندجانبه‌گرایی سوق داد. به همت این سازمان و دیگر نهادهای بین‌المللی حق بر کار از چارچوب صرفاً قراردادی خویش را در آن کارفرما هر قید و بندی را بر کارگران تحمیل می‌کرد رها گردید و پس از ایجاد سازمان ملل متحد در قالب اعلامیه جهانی حقوق بشر ۱۹۴۸ (ماده ۲۳) و میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ۱۹۶۶ (مواد ۶ و ۷) و در کنار حقوقی چون منع تبعیض، منع کار اجباری، تأمین اجتماعی، حق فراغت و تفریح و ... به عنوان حقی بشری مستقر گردید. به اعتقاد کمیته بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، «تحقق حق بر کار برای تحقق سایر حق‌های اساسی ضروری، و عنصری لاینفک و ذاتی از کرامت انسانی است. هر فرد حق دارد که بتواند کار خانوادگی را که برای او زندگی همراه با کرامت انسانی را ایجاد کند. همچنین حق بر کار به ادامه زندگی فرد و خانواده او یاری می‌رساند و از باب آزادانه بودن کار در مرحله انتخاب کردن یا پذیرفتن، در توسعه و رشد شخصیتی انسان و شناسایی حقوقی او در جامعه تأثیر دارد».

کتاب «حقوق کار: تحلیل اقتصادی و رویکرد حقوق بشری» که به قلم محقق توانمند جناب آقای فرشید هکمی به نگارش درآمده، بر خلاف اسلوبهای سنتی، حقوق کار را از منظر تحلیل اقتصادی و حقوق بشری مورد واکاوی قرار داده است. برای نویسنده کتاب آرزوی توفیق داشته و امیدواریم که کتاب مورد توجه پژوهشگران و دانشجویان حقوق و اقتصاد قرار گیرد.

فهرست مطالب

۹	فهرست مطالب
۱۹	مبحث مقدماتی
۱۹	طرح مساله
۱۹	هدف پژوهش
۱۹	پرسش پژوهش
۲۰	فرضیه پژوهش
۲۰	نتیجه پژوهش
۲۰	پیشنهاها
۲۳	مبحث ۱ مدخل روان شناسانه کار (مطلوبیت فردی)
۲۳	روانشناسی کار
۲۳	تحلیل اقتصادی مطلوبیت
۲۴	مطلوبیت کار
۲۵	آسیب شناسی روانی بیکاری
۲۵	رضایت شغلی و معنا بخشی هستی شناسانه
۲۷	مبحث ۲ مبنای اجتماعی و تاریخی کار
۲۷	مبنای اجتماعی
۲۷	مبنای تاریخی

۲۸	جامعه شناسی کار
۲۹	ماهیت جامعه شناختی کار
۳۰	از خود بیگانگی در کار
۳۱	سیستم روابط کار
۳۵	مبحث ۳ اقتصاد سیاسی کار
۳۵	سلطه طبقاتی
۳۵	طبقه اجتماعی
۳۶	پرولتاریا
۳۷	آرمان سوسیالیستی کار
۳۸	توزیع درآمد و سهم گیری سیاسی
۳۹	خصلت طبقاتی دولت و طبقه کارگر
۴۲	دموکراسی صنعتی
۴۳	تکوین دانش اقتصاد اجتماعی کار
۴۵	مبحث ۴ اقتصاد توسعه کار
۴۵	رویکرد توسعه‌ای به کار
۴۶	بهره‌وری نیروی کار
۴۷	اشتغال و فقر
۴۸	حرکت جمعیتی مهاجرت‌های داخلی
۴۸	راهبرد اشتغال توسعه‌ای
۵۱	مبحث ۵ اقتصاد خرد کار (بازار کار)
۵۱	بازار کار
۵۲	عرضه نیروی کار
۵۶	منحنی عرضه نیروی کار
۵۶	تقاضای نیروی کار
۵۷	وجوه تمایز بازار کار با بازار کالا
۶۰	فراغت نیروی کار در سیستم اقتصادی سرمایه‌داری

۶۳	مبحث ۶ اقتصاد کلان کار.....
۶۳	اقتصاد کلان.....
۶۴	منحنی فیلیس.....
۶۴	دو رویکرد عمده اقتصاد کلان.....
۶۵	اقتصاد کلان کینزی.....
۶۵	اقتصاد کینزی جدید.....
۶۶	چسبندگی دستمزدها و اطلاعات ناقص.....
۷۱	مبحث ۷ مبانی حقوقی کار.....
۷۱	تعاریف اولیه.....
۷۲	حقوق ایران.....
۷۲	منابع حقوق کار.....
۷۳	۱- قانون اساسی.....
۷۴	۲- قوانین عادی.....
۷۵	۳- سایر منابع داخلی.....
۷۵	۴- منابع بین‌المللی.....
۷۵	قرارداد کار.....
۷۶	قرارداد کار در حقوق ایران.....
۷۷	ماهیت حقوق کار.....
۷۸	نظریه قراردادی.....
۷۸	نظریه قانونی.....
۷۹	مبانی حقوق عمومی حقوق کار.....
۸۱	مبانی حقوق بشری حقوق کار.....
۸۲	اسلام و حقوق کار.....
۸۵	مبحث ۸ سازمان بین‌المللی کار.....
۸۵	تعریف سازمان‌های بین‌المللی.....
۸۶	کار ویژه سازمان بین‌المللی کار.....

- ۸۸..... ارکان سازمان بین‌المللی کار
- ۸۹..... کنفرانس بین‌المللی کار
- ۹۰..... اعلامیه اهداف سازمان بین‌المللی کار (فیلا دلفیا)
- ۹۲..... دیباچه اساسنامه‌ی سازمان بین‌المللی کار
- ۹۳..... حقوق بنیادین کار
- ۹۷..... مبحث ۹ کار شایسته
- ۹۷..... اهداف راهبردی کار شایسته
- ۹۸..... مفاهیم ضمنی کار شایسته
- ۹۹..... تضمین کار شایسته برای تمام مردم دنیا
- ۹۹..... توجه به تنوعی کارگران
- ۹۹..... ارتقاء حقوق کار
- ۱۰۰..... ارتقاء موقعیت‌های شغلی
- ۱۰۰..... تامین کار شایسته
- ۱۰۰..... حمایت در برابر آسیب پذیری‌های شغلی
- ۱۰۱..... راهی به سوی کار شایسته
- ۱۰۱..... نماگرهای آماری کار شایسته
- ۱۰۵..... مبحث ۱۰ حق بر کار، حق بشری
- ۱۰۵..... حقوق بین‌الملل اقتصادی-اجتماعی بشر
- ۱۰۷..... میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی
- ۱۰۸..... حق بر کار در اسناد حقوق بشری
- ۱۰۹..... تحلیل حق و آزادی کار
- ۱۱۰..... مفروضات پایه‌ای حق بر کار
- ۱۱۲..... محتوای هنجاری حق بر کار
- ۱۱۵..... تعهدات دولتهای عضو
- ۱۱۵..... تعهدات کلی حقوقی
- ۱۱۶..... تعهدات حقوقی خاص

۱۱۷	تعهدات بین‌المللی
۱۱۹	موارد نقض حق بر کار
۱۱۹	موارد نقض تعهد به احترام
۱۲۰	موارد نقض تعهد به حمایت
۱۲۱	اجرا حق بر کار در سطح ملی
۱۲۱	قوانین، راهبردها و خط مشی‌ها
۱۲۲	شاخص‌ها و معیارها
۱۲۳	روش‌های جبرانی و پاسخ‌گویی
۱۲۴	تعهدات ریگرانی غیر از دولت‌های عضو
۱۲۷	مبحث ۱۱ اشتغال
۱۲۷	ویژگی‌های اشتغال
۱۲۸	تحلیل اقتصادی بیکاری
۱۳۱	سیاست اشتغال
۱۳۱	آمارهای کار
۱۳۳	تبعیض در اشتغال و حرفه
۱۳۴	لغو کار اجباری
۱۳۴	آزادی کار در حقوق ایران
۱۳۵	اشتغال در حقوق ایران
۱۳۵	کار در خانه
۱۳۶	اشتغال مهاجران
۱۳۶	توسعه منابع انسانی و آموزش
۱۳۸	مرخصی آموزشی
۱۳۹	حق بر آموزش در اشتغال در حقوق ایران
۱۴۳	اشتغال پاره وقت
۱۴۳	اشتغال قراردادی
۱۴۴	مقایسه شرایط کار موقت و دائم
۱۴۵	امنیت شغلی

۱۴۷	امنیت شغلی در حقوق ایران
۱۵۱	مبحث ۱۲ مزد
۱۵۱	معیار و تحلیل اقتصادی تغییرات مزد
۱۵۲	تحلیل اقتصادی مزد کاراً
۱۵۳	تحلیل اقتصادی تفاوت‌های مزدی
۱۵۴	تساوی مزد
۱۵۴	اهداف حمایت از مزد
۱۵۵	اهداف تعیین حداقل مزد
۱۵۶	ضوابط و یارها مربوط به حداقل مزد
۱۵۷	مشخصات یک سیستم مناسب مزد
۱۵۸	ارتباط بین مزد و بهره‌وری
۱۵۸	سهولت
۱۵۸	ایجاد انگیزه
۱۵۸	قابلیت انعطاف
۱۵۸	عمومیت
۱۵۸	عدم وجود تبعیض
۱۵۹	توجه به وضعیت خانوادگی
۱۵۹	رضایت بخشی برای کارگر و کارفرما
۱۵۹	قابلیت اعمال
۱۵۹	طلب کارگران در مقابل افسار کارفرما
۱۶۰	مرخصی سالانه با استفاده از مزد
۱۶۰	تعیین حداقل مزد
۱۶۱	حمایت از مزد
۱۶۲	خط مشی اجتماعی مزد
۱۶۴	مزد در حقوق ایران
۱۶۹	مبحث ۱۳ ایمنی و بهداشت کار

۱۶۹		مبانی بهداشت کار
۱۷۰		فشار روانی کار
۱۷۱		سلامت شرایط محیط کار
۱۷۲		معیارهای شرایط کار:
۱۷۳		میزان روشنایی
۱۷۳		روشنایی و تیزی
۱۷۴		روشنایی و تضاد
۱۷۴		درجه روشنایی مطلوب
۱۷۴		سروصدا
۱۷۵		موسیقی
۱۷۵		ساعات کار
۱۷۶		استراحت
۱۷۶		تعطیل هفتگی
۱۷۷		شرایط آب و هوایی
۱۷۸		ایمنی و بهداشت بخش کشاورزی
۱۸۰		بهداشت کار در حقوق ایران
۱۸۳		مبحث ۱۴ تامین اجتماعی
۱۸۳		مفهوم تامین اجتماعی
۱۸۵		اصول حاکم بر تامین اجتماعی
۱۸۶		اصل تعمیم یا فراگیر بودن تامین اجتماعی
۱۸۷		اصل عدم تبعیض یا برابری جنسی در برخورداری از مزایای تامین اجتماعی
۱۸۹		اصل تضمین دولت
۱۸۹		اصل حمایتی بودن مقررات تامین اجتماعی
۱۸۹		اصول و مبانی بیمه‌های تامین اجتماعی کارگران
۱۹۰		اجباری بودن بیمه تامین اجتماعی کارگران
۱۹۱		تامین اجتماعی در اقتصاد غیر رسمی
۱۹۲		اعتلای اشتغال و حمایت در برابر بیکاری

۱۹۳..... مراقبت‌های پزشکی و غرامت‌های بیماری

۱۹۵..... مزایای صدمه ناشی از کار

۱۹۵..... تأمین اجتماعی در حقوق ایران

مبحث ۱۵ حمایت‌های خاص حقوق بشری در حقوق کار..... ۱۹۹

۱۹۹..... فلسفه حمایت‌ها

۲۰۰..... زنان و حق بر کار

۲۰۰..... حمایت از حق مادری

۲۰۱..... جوانان و حق بر کار

۲۰۱..... کار کودکان و حق بر کار

۲۰۲..... حمایت از حق تعیین کسب و کار

۲۰۳..... سالمندان و حق بر کار

۲۰۳..... اشخاص دارای معلولیت و حق بر کار

۲۰۳..... حمایت از حقوق معلولان

۲۰۴..... حمایت از حقوق مسئولیت خانوادگی

۲۰۴..... کارگران مهاجر و حق بر کار

مبحث ۱۶ آزادی‌های سندیکایی..... ۲۰۵

۲۰۵..... مبانی آزادی‌های سندیکایی

۲۰۵..... رویکرد مشارکتی در روابط کار

۲۰۶..... تحلیل اقتصادی سندیکا

۲۰۷..... مبانی اقتصاد سیاسی سندیکاهای کارگری

۲۱۱..... نقش سندیکاها در تکوین حقوق کار

۲۱۲..... حق تشکل و مذاکره دسته جمعی

۲۱۳..... نمایندگان کارگران

۲۱۴..... مشاوره سه جانبه

۲۱۴..... مدیریت کار

۲۱۴..... مذاکره دسته جمعی

- آزادی سندیکایی کارمندان دولتی..... ۲۱۵
- آزادی سندیکایی کارگران کشاورزی..... ۲۱۶
- آزادی‌های سندیکایی در حقوق ایران..... ۲۱۷
- نتیجه‌گیری..... ۲۲۳
- پیشنهادها..... ۲۲۵
- دو مشاهده تاریخی اقتصاد سیاسی حقوق کار در سیستم سرمایه‌داری آمریکایی ۲۲۷
- مشاهده رم: (۲۰۱۱ میلادی) (باز هم سیستم سرمایه‌داری آمریکایی)..... ۲۲۷
- فهرست منابع..... ۲۲۹
- نمایه..... ۲۳۷

مبحث مقدماتی

طرح مساله

در حالی که بدیده جهانی شدن قصد دارد «زندگی روزانه همه مردم جهان را تغییر بدهد»،^۱ بازگویی در حقوق کار به عنوان قواعد تنظیم کننده روابط کار، متناسب با تحولات تاریخی که نقطه عطف آن را در جنبش عدالت طلبانه ۹۹ درصدی‌ها با شعار اشغال وال استریت شاهد هستیم، ضرورت می‌یابد. دو نگرش مسلط در حقوق کار را می‌توان منبعث از تحولات مبانی‌تر اقتصادسیاسی، سیستم سرمایه‌داری و سیستم عدالت طلبانه اجتماعی دانست که خروجی نگاه اول، حقوق کار را در حوزه حقوق خصوصی و حق مالکیت خصوصی، اصل آزادی اراده طرفین (کارفرما و کارگر) تعریف می‌کند و حاکمیت نهاد بازار (عرضه و تقاضا) را در روابط کار نتیجه می‌دهد و خروجی نگاه دوم حقوق کار را در حوزه حقوق عمومی و منافع اجتماعی و حقوق بشر و حقوق اقتصادی-اجتماعی بشر تعریف کرده و دخالت دولت را در جهت صیانت از حیثیت و کرامت انسانی در روابط کار نتیجه می‌دهد.

هدف پژوهش

تبیین ماهیت و مبانی حقوق کار در قرن ۲۱ میلادی با توجه به تحولات اقتصادی و اجتماعی و با استفاده از متد تحلیل اقتصادی و رویکرد حقوقی

پرسش پژوهش

با توجه به مطالب بیان شده در طرح مساله:

آیا حقوق کار، ماهیت قراردادی و حقوق خصوصی دارد (رویکرد سرمایه‌داری نفولیرالیستی) و یا اینکه حقوق کار، ماهیت حقوق عمومی و حقوق بشری (رویکرد عدالت اجتماعی) دارد؟

فرضیه پژوهش

حقوق کار، در حوزه حقوق عمومی و حقوق بشر قرار دارد.

نتیجه پژوهش

با تکیه بر تحلیل‌های روان‌شناسانه، اجتماعی و تاریخی کار، اقتصاد سیاسی کار، اقتصاد توسعه کار، اقتصاد خرد کار (بازار کار) و اقتصاد کلان کار، روابط کار را با تأکید بر ماهیت اقتصادی-اجتماعی آن شناسایی و تبیین نمودیم و بر اساس یافته‌های تحلیل اقتصادی و آموزه‌های دانش حقوقی و همچنین مبانی اندیشه‌ای دینی (به عنوان یک مبانی هنجاری حقوقی)، مبانی حقوقی کار را فرموله کردیم. معیارهای حقوقی بین‌المللی کار نیز در اصل انعکاس خرد و وجدان جامعه مدنی جهانی است را نیز در قالب سازمان بین‌المللی کار، کارشایسته و شناسایی حق بر کار به عنوان حق بشری در اسناد بین‌المللی بررسی نمودیم و سپس با استناد به تحلیل اقتصادی و رویکرد حقوق بشری به تبیین متغیرهای اصلی حقوق کار (در عرصه بین‌المللی و برخی مطالعات تطبیقی داخلی) یعنی مباحث اشتغال، مزد، ایمنی و بهداشت کار، تامین اجتماعی، حمایت‌های خاص حقوق بشری در حقوق کار و در نهایت آزادی‌های سندیکایی پرداختیم.

حاصل مطالب ارائه شده، تبیین حقوق کار و ان حقوق عمومی و حقوق بشر و در تعارض با نگاه سرمایه سالارانه است که حقوق کار را به عنوان حقوق خصوصی و زیر مجموعه‌ای از حق بر مالکیت خصوصی عوامل تولید تعریف می‌کند و در واقع امر، کار را به مثابه یک کالا و تحت قواعد سیستم بازار (قانون عرضه و تقاضا) از ماهیت انسانی آن خالی کرده و زمینه از خودبیگانگی و شیء وارگی انسان فراهم می‌سازد و در نهایت نیز منجر به بروز بحران‌های اقتصادی نظیر آنچه در جنبش ضد وال استریت هدف گذاری شده است، می‌شود.

پیشنهادهای

۱. نقد عالمانه و مستدل نظریه‌های سرمایه‌داری و نئولیبرالیستی که مفهوم کار و اصولاً انسان را به کالا تنزل داده و تعریف روابط کار بر اساس حیثیت و کرامت انسانی و عدالت اجتماعی یا حمایت از تولید و توسعه انسانی.

۲. نقش مسوولانه دولت به عنوان نهاد مدیریتی لحاظ منافع عمومی جامعه در صیانت از حقوق نیروی کار (تمامیت مزدبگیران جامعه) به عنوان حقوق بشر و حقوق عمومی.

www.ketab.ir